

Špačková, Stanislava

Úvod

In: Špačková, Stanislava. *Rusko-česká ekvivalence propriálních lexik : vlastní jména v překladu*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, pp. 15-16

ISBN 978-80-210-8687-6; ISBN 978-80-210-8688-3 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137134>

Access Date: 01. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

1 ÚVOD

Propriální lexikum, které vyděluje jednotliviny od ostatních entit v rámci dané třídy, představuje v teorii i praxi překladu zvláštní skupinu, ke které je potřeba přistupovat jinak než k lexiku apelativnímu. Propria (dále v textu také vlastní jména, zkráceně VJ či onyma) se svojí podstatou natolik odlišují od apelativ (jmen obecných), že při jejich převodu do nového jazykového prostředí je potřeba uplatňovat odlišné postupy. Zdánlivě totožné věty „*po svatbě byla smutná*“ a „*po svatbě byla Smutná*“ se tak do nového jazykového prostředí převádějí odlišně.

Vlastní jména jsou jedinečným označením určité entity, a z toho důvodu pro ně nemůže v jiných jazycích existovat zcela ekvivalentní označení. Originální podoba propria by v ideálním světě měla sloužit pro jeho označení i v druhém jazyce. Propria by (čistě teoreticky) neměla být vůbec překládána a měla by v mezinárodní komunikaci získat nadjazykový status, kdy se formální podoba jména (s přihlédnutím k možným výslovnostním změnám způsobeným rozdílnými fonematickými systémy jazyků) stává univerzálním prostředkem oficiální identifikace individua (Jermolovič 2005: 84). Je však zřejmé, že tento ideální stav není v praxi možný.

Aby bylo při převodu proprií dosaženo co nejvyšší možné míry jednoty a aby byly zachovány všechny důležité funkce proprií, je potřeba vytvořit metodiku mezijazykového převodu vlastních jmen, která by stanovila jednotlivé onymické transformace podobně, jako to již bylo stanoveno v obecné translatoologii v rámci tzv. překladových transformací, jinak též překladatelských postupů, metod či strategií (viz práce Vinaye a Darbelneta a další metodiky na ně navazující, u nás např. D. Knittlové nebo E. Vysloužilové). Tvorba metodiky převodu vlastních jmen je úkolem odborníků, kteří se zabývají jak vlastními jmény (onomastici), tak překladem (translatologové). Subdisciplína na pomezí translatoologie a onomastiky

v českém prostředí prozatím nevznikla, může být proto účelné zavést pro potřeby této publikace pracovní termín *translatologická onomastika*. Podobný termín zavádí v ruské jazykovědě N. K. Gabrovskij: «Такой общий раздел теории перевода и ономастики можно назвать переводческой ономастикой (впервые этот термин использовал Н. К. Габровский [...]). Эта дисциплина призвана заниматься сопоставительным изучением текстов с использованием имён собственных, порождаемых в результате межъязыковой коммуникации на двух или более языках, и проблемой формирования межъязыковых ономастических соответствий» [Jermolovič 2005: 87].

Tato práce je zaměřena na popis a analýzu situace a nástin možných řešení při převodu vlastních jmen do nového jazykového prostředí. Objektem výzkumu jsou vlastní jména všech typů přecházející z češtiny do rusky psaných textů a z ruštiny do česky psaných textů. Práce se zabývá převodem vlastních jmen jak v překladových textech, tak i při tvorbě původních textů, které zmiňují cizí realie pojmenované pomocí vlastních jmen. V práci jsou podrobně popsány metody převodu a je stanoveno, která metoda se hodí pro který typ propria. Některé metody byly podrobeny kritice a bylo pro ně navrženo aktualizované řešení.

Vzhledem k obvyklé asémantičnosti² vlastních jmen není jejich překlad³ většinou možný (a kromě umělecké literatury často ani žádoucí) v takovém smyslu, jak je pojímán u apelativ. Z toho důvodu je nezbytné využít pro jejich převod některou z alternativních možností, která se pro ně nabízí. Protože propria většinou nesdělují nové skutečnosti, nýbrž je označují a popisují, není mnohdy potřeba při jejich převodu zprostředkovat obsah (i když ho mohou mít), ale formu. Z toho důvodu je vhodné je převádět například pomocí přímého grafického přenosu (jinak také grafická transplantace⁴), transkripce, transliterace, doplnění (rozšíření informačního základu) a dalších metod, které jsou podrobně popsány a vysvětleny v páté kapitole.

2 Asémantickou povahou vlastních jmen je zde myšleno to, že významovou složku buď zcela postrádají, nebo tato složka není pro pochopení celého textu relevantní.

3 Překladem je zde myšleno přeformulování původního sdělení pomocí hotových lexikálních prostředků vlastního jazyka za účelem sdělování nových informací cílovému publiku.

4 Termín transplantace pro přímý grafický přenos používá např. Jiří Gazda v článku *K otázce konkurence grafických kódů v ruském publicistickém textu*. „V podmínkách ruského jazykového prostředí jde konkrétně o silící tendence k tzv. „transplantaci“ (přenášení) cizojazyčných jednotek různých úrovní jazyka (nejčastěji cizojazyčných proprií) do textu psaného azbukou v jejich původní podobě“ [Gazda 1998: 162]. Kromě něho termín užívá také Eva Vysloužilová v *Učebnici překladu pro rusisty* jako jednu z metod převodu bezekvivalentního lexika (Vysloužilová 2002: 16).